

Par. 17 De venen stijgen in waarde

In pakweg de 14e en 15e eeuw hadden de uitgestrekte hoogveengebieden, die ontstaan waren tussen de hoger gelegen delen van Drente en Westerwolde nog betrekkelijk weinig waarde. Men vermoedde nog niet, wat men allemaal met het veen kon doen en helemaal niet, welke waarde de grond na verveningsarbeid als dalgrond kon hebben. Daarom ook hadden zowel Drenten als Westerwolders weinig behoefte gevoeld het veengedeelte van hun markegebied met palen of stenen duidelijk af te bakenen. Het was bovendien geen pleziertje om je in die moerassige gebieden te begeven: ze waren het grootste gedeelte van het jaar onbegaanbaar, levensgevaarlijk. De eerste problemen rijzen over de gronden, die langs de riviertjes lagen die door het veen liepen, de zogenaamde broeklanden. Deze broeklanden hadden waarde als weidegrond en waren derhalve niet te versmaden. Hierover hebben bijvoorbeeld de Onstwedder boeren dan ook omstreeks 1500 meerdere malen verschil van mening met hun collega's aan de Drentse zijde van het veengebied. Het gaat daarbij vooral om de zogenaamde "Maarsche Broek" en de "Musselbroek", waarop behalve de Onstwedders ook de markegenoten van respectievelijk Buinen en Valthe aanspraak menen te kunnen maken. Met te veel felheid zullen deze twisten overigens niet uitgevochten zijn, want het is ons niet bekend, dat de overheid het noodzakelijk vond om in te grijpen.

Wanneer we al in 1500 horen spreken van het "Maarsche Broek", dan zijn we meteen beland bij een familie, wier naam onverbrekelijk met het veen in de regio Onstwedde is verbonden: de Maarsinghs.

Al in de 15e eeuw woonde daar temidden van de venen een zekere Ayko to der Marsche, zo weten we uit een scheidingsacte uit die tijd tussen hem en de Onstwedders over hun gronden. Op alle oude kaarten van onze streek komt tevens het "Huis Ter Maarsch" of "Ter Marsche" voor. (Het woord "Marsch" is één synoniem voor "broekland"). In 1611 komt het voor het eerst tot echte handtastelijkheden, als de Onstwedders een paard, dat aan een inwoner van Valthe toebehoort, meenemen. Waarschijnlijk heeft het dier in de Mussel Broek lopen grazen. De Stadhouders van Groningen weet de kwestie uiteindelijk op te lossen door de commandant van Bourtange opdracht te geven het paard onder gewapend escorte terug te brengen naar Valthe.

Intussen is men iets ten Noorden van Onstwedde al driftig in het veen aan 't wroeten. In 1599 is namelijk een groepje Friezen onder leiding van Feicko Allesz. Clock begonnen met het afgraven van het veen langs de Pekel Aa. Een gunstige plek, omdat de afvoer van de gestoken turf kan plaatsvinden via de Pekel Aa, en omdat het

gebied net op de grens ligt van het gebied waar de Stad haar rechten (op 't Oldambt) kan laten gelden.

Wist Clock toen veel, dat de Stad twintig jaar later ook heer en meester in Westerwolde zou zijn? Nou, hij heeft het geweten later. Als de Stad in 1619 de rechten over Westerwolde verkrijgt, begint zij pas goed haar invloedssfeer uit te breiden. En als we alle gegevens naast elkaar leggen, mogen we gerust stellen, dat Feicko Clock van de Stad de nekslag heeft gekregen.

In dezelfde tijd breekt ook rond de Westerwoldse venen de herrie compleet los. De aanleiding is gelegen in het feit, dat, nadat Willem Lodewijk Westerwolde had veroverd, de Drenten aanspraak maken op Ter Apel. De Stadhouder is het geruzie al snel meer dan beu, en hij geeft in 1615 aan Jan Sems en Jan de la Haye, twee landmeters, opdracht een grenslijn te maken tussen Westerwolde en Drente. Omdat het verschrikkelijk moeilijk was in het uitgestrekte veen herkenningpunten te vinden - ook geboomte was er immers schaars - hebben ze hun werk vooral 's nachts gedaan met vuren, die op grote afstand te zien waren. Het resultaat van hun arbeid is een vrijwel rechte lijn, die loopt van Ter Haar (bij Ter Apel) naar Wolfsbarge, een gehucht even ten oosten van het Zuidlaardermeer. De zo bekende - en in die tijd beruchte - Semslijn was ontstaan.....

Onze landmeters hebben in eerste instantie weinig eer met hun werk ingelegd. Bijna niemand is het met hun grenslijn eens. Met name de Veenhuizers en de Onstwedders gaan tekeer. Volgens hen is de grens dwars over hun grond getrokken en hebben zij rechten, die zich een uur gaans verder in de richting Drente uitstrekken. De Drenten zijn het met deze opvatting natuurlijk totaal oneens, ze zijn echter wel tevreden over de indeling van Ter Apel bij Drente. Maar.... de Stad Groningen heeft in 1619 de rechten op Westerwolde verkregen en we kunnen gemakkelijk begrijpen, dat de Stadlers Ter Apel onder geen beding willen afstaan.

We kunnen kort zijn. De bakens, die onze landmeters in het veen hadden geplaatst, waren binnen de kortste keren weer verdwenen. Onstwedde en Veenhuizen zullen voldoende slopers hebben gekend!

Uiteindelijk gaan de Staten-Generaal zich met de kwestie bemoeien. Zij bepalen, dat er een nieuwe linie moet worden afgebakend, maar dat tevens de oude bakens weer moeten worden geplaatst. Bij het uitzetten van de eerste grenslijn was er vooral geluisterd naar de Drenten, bij het uitzetten van de nieuwe lijn mogen de Westerwolders aanwijzingen geven. De gedeelten waarover de geschillen vooral gaan, blijven dan vanzelf tussen beide grenslijnes in liggen.

De nieuwe grens blijft vanuit het noorden tot de Maarsche Broeklanden onveranderd gehandhaafd.

Daarna komt er een bocht naar het zuiden (op Drents gebied) om na een paar honderd meter weer af te buigen en in rechte lijn door te lopen tot de Duitse grens. *)

Het wordt nu wel duidelijk, dat het vooral de Veenhuizers/Ter Maarsters/Onstwedders geweest zijn, die moeilijkheden gemaakt hebben. Tot aan hun gebied kon de grens immers ongewijzigd blijven. Op het nevenstaande kaartje kunnen we aflezen hoe ingewikkeld een en ander werd, en over welke stukken men bleef twisten, nog tientallen jaren lang. Op verscheidene kaarten komen we ze dan ook tegen als "questieuze gronden"

Desalniettemin komen de partijen op bepaalde punten tot overeenstemming. In 1631 sluit de Stad Groningen met de Drenten een Conventie (= overeenkomst), waarbij de kwestie Ter Apel wordt geregeld. Ten gunste van de stad, dat wel!

Een paar jaar later komen Onstwedder en Valther markegenoten in zoverre tot overeenstemming, dat een gedeelte van de Musselbroek wordt aangewezen als gemeenschappelijk weide.

Problemen blijven er echter en pas in 1817 zijn alle geschillen eigenlijk opgelost. Op 5 april 1817 verschijnt er een Koninklijk Besluit, waarbij de grenslijn tussen Groningen en Drente definitief wordt vastgesteld. Op 17 mei van dat jaar volgt er een regeling waarbij ook de Drentse turf door de Groninger kanalen moet worden afgevoerd. Niet alleen was dit een groot succes voor de Stad Groningen, maar tevens legt deze regeling de basis voor de snelle ontwikkeling van, wat we gerust mogen noemen de dochter van Onstwedde en Veenhuizen: Stadskanaal.

*) Zo zijn tussen Stadskanaal en Musselkanaal de Eerste en de Tweede Afdraai ontstaan en liggen deze twee plaatsen niet in elkaars verlengde.